

Asia: VM151:00/2018

Lausuntopyyntö kansallisen tekoälyohjelma AuroraAI:n kehittämis- ja toimintasuunnitelmasta vuosille 2019-2023

1. Kohti ihmiskeskeistä yhteiskuntaa

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

AuroaAI-palvelumallin avulla pyritään muodostamaan ihmiskeskeinen palvelumarkkina tietyn elämän- tai liiketoimintatapahtuman ympärille. Toimijoita voivat olla yritykset, julkisen sektorin toimijat ja mahdollisesti jopa yksityiset ihmiset. Useat toimijat ja palvelut muodostavat avoimen ja hajautetun verkon (ekosysteemin) jäsenille, joille täytyy jakaa arvoa (hyöty) suhteessa heidän työpanokseensa. Yksityisen tahon toiminta perustuu aina voiton tavoitteluun. Tämä tulisi huomioida ohjelman varhaisessa vaiheessa.

Valtioneuvoston kanslia on tulevaisuuskatsauksessaan ehdottanut ekosysteemiajattelun tuomista yhteiskuntasuunnittelun näkökulmaksi. AuroraAI:n kehittämis- ja toimeenpanosuunnitelma ja sen verkostomainen valmistelutapa ovat tässä suhteessa erityisen ansiokkaita. Ekosysteemisessä työtavassa toimenpiteet muotoutuvat avoimessa dialogissa, jossa yhteistä ymmärrystä luodaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Perinteisten kuulemismenettelyjen lisäksi ekosysteemit toimijat saavat aktiivisesti osallistua ja vaikuttaa kehittämiseen alusta asti. Tämänkaltainen valmistelu todennäköisesti vahvistaa eri toimijoiden sitoutumista myöhempisiin politiikkatoimiin, mikä taas parantaa toimeenpanokykyä. Avoimuuden, läpinäkyvyyden ja ekosysteemisyyden kautta on mahdollista säilyttää kansalaisten ja yritysten luottamus muutosta johdettaessa.

Aurora-verkon toiminta edellyttää vapaaehtoista käyttöönottoa ja omaa tiedon jakamista luvittamalla. Miten huolehditaan, että jokainen ymmärtää mitä tekee ja mihin tarkoitukseen? Voiko henkilö kieltäytyä tietonsa antamisesta ja saada palvelua, vai onko palvelun saamisen ehtona tiedon jakaminen? Esimerkiksi henkilöiden ja perheiden ja palvelutarpeet ovat myös hyvin erilaisia ja monimuotoisia. Lisäksi yhdellä taholla voi olla useampi samanaikainen palvelutarvekokonaisuus, joita on pystyttävä hallitsemaan.

Kysymyksessä ei siis ole ainoastaan lainsäädännöllinen suurtyömaa, vaan myös valtava koulutuksellinen haaste. Tekoälyn mahdollisuudet ovat suuret, kun työ ohjataan jo nyt alkuvaiheessa ihmiskeskiseen suuntaan. Tämä edellyttää kyvykkyyksien kasvattamista läpi yhteiskunnan.

2. AuroraAI-toiminta 2019-2023

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Ennen ohjelman aloitusta, jo suunnitteluvaiheessa olisi muistettava huomioida mm. seuraavat kokonaisuudet: ihmiskeskeisyys, keskeisten toimijoiden tunnistaminen ja kyseisten tahojen tehtävät, roolit ja vastuut, verkostomaiset yhteistyömallit, omistajuus, datan suojeleminen ja käytön valvonta, käyttötasot ja -oikeudet, tietosuojalainsäädäntö ja yksilönsuoja ja lainmukaisuus.

TunnistautumISRatkaisua ei tämän hetken versiossa ole toteutettu, mutta mikäli se tullaan toteuttamaan, tulee vaikutustenarvioinnin kannalta käydä uudelleen läpi se, vaikuttaako tunnistautuminen jotenkin Aurora-verkon toimintaan henkilötiedon käsittelyn suhteen.

Omadataan liittyvät tekniset toteutukset ja omadatan toteuttaminen Aurora-verkossa ovat vielä avoimena.

Tietoturva, suunnittelu, integraatiot, alustat yms. vaativat vielä oikeassa tuotantokäytössä paljon tekemistä. Ideana ja koestuksena erittäin myönteinen, mutta tietoturvalliseen ja toimivaan tuotannolliseen hyödyntämiseen on vielä matkaa.

Toimiva tuotannollinen ratkaisu vaatii arkkitehtuurin, alustojen, integraatioiden ym. suunnittelua ja yhteen sovittamista. Kyseessä on laaja ohjelmakokonaisuus, jota tulisi lähestyä erittäin hyvällä suunnittelulla ja pienempiä osakokonaisuuksia rakentamalla (esim. kokeiluina paikallistasolla). Työ vaatii myös tiivistä ja hyvää yhteistyötä. Jokainen palvelukokonaisuus vaatii monen tahon asiantuntijoiden osallistumista.

Pieniä kokonaisuuksia toteuttamalla ja testaamalla/koestamalla on mahdollista saada kokemusta ja löytää mahdollisia uusia ratkaisuja tulevaisuuden ekosysteemille. Kokonaisuus on hyvin suuri ja teknologiakehitys nopeaa, jolloin on odotettavissa mullistaviakin uusia ratkaisuja ohjelman aikana.

3. Organisaatioiden kytkeytyminen ja toimeenpanon tuki

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Pitkäaikaiset investoinnit ja riittävien osaavien resurssien turvaaminen julkisella sektorilla on ohjelman eteenpäin viemisen ja onnistumisen kannalta ratkaisevaa. Kokemuksen ja oppien kerryttäminen vie aikaa ja ekosysteemin luominen visiointia, päättävyyttä mutta myös rahoitusta, joka tulee turvata.

Tekoälyyn ja koneoppimiseen perustuvien järjestelmien kehittämisen ja käytön tulee olla läpinäkyvää ja siinä on varmistettava yksittäisten ihmisten tietosuojan ja yksityisyyden suojan säilyminen. Avoimuusvaatimuksen tarkoitus on suojella ihmisiä syrjiviltä ja puolueellisilta päätöksiltä. Mitä tärkeämpi ja vaikuttavampi tehtävä, sitä suurempi on tarve läpinäkyvyydelle. Ihmisille on tärkeää ymmärtää, miksi tietty päätös tehtiin ja onko sen tehnyt ihminen tai kone. Kun nämä asiat ovat kunnossa, saadaan myös yleinen tuki ohjelman toteuttamiselle.

Mahdollisuudet olla kilpailukykyinen maa uusien teknologioiden eturintamassa ovat suuret, jos tämä tiedostetaan riittävästi eri organisaatioissa. Panostamalla riittävään osaamiseen ja rahoitukseen voidaan visioista päästä käytäntöön.

4. Yleiset huomiot, kommentit ja palaute

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Aurora-verkko itsessään ei kerää eikä käsittele henkilötietoja, mutta Aurora-verkon sisällä toimivat palveluntarjoajat sen sijaan käsittelevät ja keräävät henkilötietoa tietyissä tilanteissa, joten palveluntarjoajien tulee määritellä käyttötarkoitussidonnaisuusperiaatteen mukaan se, mihin käyttötarkoitukseen henkilötietoja tullaan keräämään. Miten suhtaudutaan henkilötiedon keräämiselle palveluntarjoajien toimesta? Oppiiko verkko tarjoamaan asiakaslähtöisesti palveluita ilman, että siihen tarvittavaa henkilötietoa voidaan etukäteen määritellä.

Toimiakseen kokonaisuutena verkko ei tarvitse henkilötietoja käsitteleviä palvelua, eikä asiakkaan tarvitse esimerkiksi tunnistautua chat-palveluun, mutta tunnistettavuus on mahdollista yhdistämällä käsiteltävään tietoon muita kerättyjä tietoja. Henkilötiedon käytön valvonta ja henkilötiedot on oltava saatavilla turvallisen yhteyden kautta, tallennetut henkilötiedot oltava salattu, henkilötietojen suojaamiseksi on oltava olemassa tietoturvapoliittikka, kerätyt henkilötiedot oltava anonymisoitu, sekä tallennetuista henkilötiedoista on saatavilla varmuuskopio.

Vaikka nyt anonymina pidettävä tieto olisikin mahdotonta yhdistää luonnolliseen henkilöön, kehittyvä teknologia saattaa tehdä anonymisoidusta tiedosta taas henkilötietoa.

Algoritmien toimintalogiikkaa koskeva läpinäkyvyys on haaste: varsinkaan yksityisten palvelutuottajien algoritmeja ei yleensä päästetä toisten nähtäviksi. Muutenkin algoritmeihin perustuvan koneellisen päätöksenteon perusteet voivat olla erittäin vaikeasti selvitettävissä. Tämä osa-alue vaatii erityistä analysointia.

Lähtökohtaisesti jokainen palveluntarjoaja vastaa itse siitä, välitetäänkö henkilötietoja EU/ETA-alueella tai EU/ETA-alueen ulkopuolelle. Tämä vaatii selvennystä ja selkeää tietoa siitä missä data liikkuu.

Vihersaari-Johnston Laila
VNK - Strategiaosasto